

Stavke v javnem sektorju: po koliko je solidarnost?

Ko se za uvod stavkovnega shoda pred vladno palačo zasliši Internacionala, je to za delavsko gibanje dober znak. Vendar pa številne stavke, ki se v teh dneh odvijajo v javnem sektorju v Sloveniji, odslkavajo širše pasti in težave, s katerimi se sooča organizirano delo. Čeprav trenutne okoliščine spodbujajo bojevitost sindikalnih organizacij, pa se vse bolj krepijo sile drobljenja delavskega razreda.

Stavka se je vrnila vsaj v del sindikalnega gibanja v Sloveniji. V sredo, 24. januarja, je v enodnevnih splošnih stavki javnega sektorja delo prekinilo okoli 30 000 zaposlenih; vanjo je bilo vključenih 16 sindikatov. Stavkajoči so zahtevali odpravo tistih varčevalnih ukrepov iz leta 2012, ki so vplivali na plače in dodatke v javnem sektorju, vključno z 8 % linearnim znižanjem vseh plač. V zadnjih treh dneh smo spremljali še tri stavke: v ponedeljek so s stavko začeli policisti, v torek so delo prekinili člani dveh sindikatov delavk in delavcev v zdravstvu ter socialnem varstvu, v sredo pa še zaposleni v vzgoji in izobraževanju, ko spet stavka več kot 30.000 ljudi. Enotnemu plačnemu sistemu v javnem sektorju navkljub vse omenjene stavke in spremljajoča pogajanja potekajo vsaka zase. Podpora obstaja na deklarativni ravni, dejansko pa sloge med njimi ni.

Kaj poganja stavke?

Vse stavke svojo upravičenost med drugim črpajo iz lanskoletnega povišanja zdravniških plač. Zdravniki so povezani v močan poklicni sindikat, ki agresivno zastopa svoje sebične interese. S tem povišanjem so bila porušena dogovorjena razmerja med posameznimi skupinami v javnem sektorju – ta razmerja so sicer problematična sama po sebi, saj hierarhizirajo in utrjujejo delitve med delavstvom (in

pripadniki srednjega razreda).

Drugi razlog je, da se bodo letošnjega junija odvile parlamentarne volitve. Vlada ima zaradi volilnih razlogov manjšo pogajalsko moč, hkrati pa sindikati tudi bodoči koaliciji želijo poslati jasno sporočilo. Tretji razlog je visoka gospodarska rast. Ta je že zadnja štiri leta precej nad povprečjem EU, obeti pa so pozitivni tudi za naslednja leta. V proračun se bo v letošnjem letu nateklo vsaj 400 milijonov evrov več, kot je Vlada sprva pričakovala.

Zadnji razlog je mednarodno rivalstvo. Sindikat vzgoje in izobraževanja je že jeseni načrtoval stavko z zahtevami, ki se nanašajo predvsem na njihovo dejavnost, kar je sprožilo odgovor drugih sindikatov, združenih v konfederacijo ZSSS-Pergam.

Zahteve

Vse stavkovne zahteve so strogo ekonomske, saj si sindikati želijo le višanja plač in dodatkov. Logike varčevalnih ukrepov, ki vse bolj zaostruje delovne pogoje v javnem sektorju, ne postavljajo pod vprašaj. V zadnjih letih se je v javnem sektorju povečala intenzivnost dela, hkrati pa so se okrepili odnosi, značilni za kapitalistično tovarno. Tako so na primer v letu 2015 medicinske sestre opravile kar 300.000 neplačanih nadur. Njihovega položaja, s tem pa tudi kvalitete storitev, ki jih nudijo bolnikom, ne bodo izboljšale višje plače, ampak dodatna sredstva za nove zaposlitve. V šolstvu so vse pogostejše prekarne oblike zaposlitve, ki prizadanejo predvsem mlajše učitelje, saj so varčevalni ukrepi močno okrnili zaposlovanje. Skratka – nobena od sindikalnih zahtev nima politične dimenzije, ki bi presegala neposredne ekonomske koristi zaposlenih in izboljševala položaj vsega delavskega razreda.

Delavske solidarnosti primanjkuje tudi pri razdelitvi pridobljenih ekonomskih koristi. Večina sindikatov zahteva izboljšave le za svoje dejavnosti, z izjemo stavekajočih na tretjo januarsko sredo, ki želijo linearni dvig za celoten plačni sistem. Tudi njihove zahteve pa ne posvečajo dovolj pozornosti velikim neenakostim v javnem sektorju in vztrajajo pri ustaljeni hierarhiji enotnega plačnega sistema, čeprav je kar prvih 15 plačnih razredov pod zneskom minimalne plače. Vzrok policijske stavke pa je nesolidaren: ker so se drugim pooblaščenim uradnim osebam z lanskoletno odpravo anomalij dvignile plače, naj bi bil njihov poklic "razvrednoten", zato zase zahtevajo dodatno povišico in dodatke. Obstane enotnega plačnega sistema v javnem sektorju očitno postaja vse bolj pereče vprašanje. Uveden je bil sicer z namenom zaustavitve rasti plač v javnem sektorju, a hkrati vsaj v določeni meri sindikate usmerja v enotnejši nastop, s tem pa deluje kot zagovod proti nadaljnjemu drobljenju sindikalnega gibanja.

Čeprav so ekonomski boji pomembni z vidika večanja bojne pripravljenosti delavstva, pa je neenakomerna razdelitev ekonomskih pridobitev eden od glavnih mehanizmov drobljenja delavskega razreda.

Drobljenje delavstva in razredna solidarnost

Stavke javnega sektorja kot ponavadi spremlja zgodba o konfliktu med javnim in zasebnim sektorjem, ki ga poganjajo organizacije kapitala. Te na javni sektor in davke ter prispevke, ki ga financirajo, gledajo zgolj kot strošek, ki ga je treba racionalizirati – kar pomeni zmanjševanje mase plač v javnem sektorju in privatizacijo vsaj dela javnih storitev.

To delitev sicer sindikalna vodstva skušajo presegati, vendar je vsaj med delom delavstva v zasebnem sektorju – posebej pri slabše organiziranih oziroma neorganiziranih – precej zakoreninjena. Kljub pomanjkanju solidarnosti v javnem sektorju so sile drobljenja delavskega razreda še močnejše znotraj zasebnega sektorja. Okrepile so se zlasti po vstopu v EU, s čimer se je zaostрил konkurenčni boj. Med drugim je prišlo do propada nekaterih podjetij v nizkotehnoloških predelovalnih panogah (npr. tekstilna in živilska industrija), ki so nekoč ponujale relativno stabilne, predvsem pa sindikalno organizirane zaposlitve.

Delovna sila iz teh panog se je preusmerila večinoma v storitveni sektor (gostinstvo, turizem, trgovina, varovanje), kar je prineslo dodaten pritisk na ta segment trga delovne sile in s tem veliko prekarizacijo v storitvenih dejavnostih. K temu je močno prispevala tudi država z liberalizacijo zakonodaje. Hkrati je bil že dlje časa prisoten trend decentralizacije industrijskih odnosov (vključno s

kolektivnimi pogodbami), kar je odpravilo tudi dotedanjo zaščito, ki so jo na račun splošne kolektivne pogodbe za gospodarstvo uživali tudi zaposleni v storitvenem sektorju. Tako je danes na primer v turizmu več kot 50 % zaposlenih v prekarnih oblikah, v kovinski industriji pa manj kot 20 %.

Še bolj očitne so plačne razlike. Med predelovalno industrijo, predvsem elektro in kovinsko, ki sta gonilni sili konkurenčnega izvoznega sektorja, in storitvenim sektorjem, ki zaposluje največji delež ljudi, je prišlo do velikih dohodkovnih razlik. Do leta 2000 so bile mezde v teh dejavnostih na primerljivi ravni (okoli 80 % povprečne plače), leta 2014 so mezde v predelovalni industriji dosegle raven povprečne plače, storitveni sektor pa je padel pod 70 % le-te.

Takšna delitev na centralni in periferni trg delovne sile je ponekod prisotna tudi znotraj podjetij (npr. Luka Koper). Zaostrovanje teh trendov pelje v smeri scenarija, ki bo precej podoben zgodbi, ki jo prodaja [Guy Standing](#): otoki dobro organiziranih delavcev, s stabilnimi in solidno plačanimi zaposlitvami, v morju brezpravne delavske raje.

Odgovor na takšne sile drobljenja je solidarnost močnejših, bolje organiziranih skupin delavstva (predvsem tistih v strateško pomembnih panogah in na pomembnih mestih v javnem sektorju) z delom delavstva v šibkejšem položaju. Predvsem pa je delavska solidarnost pogoj za razredno politiko, ki presega goli ekonomski boj in si prizadeva delavski razred poenotiti in organizirati v politično silo, ki bo sposobna radikalnejših družbenih premikov.

Raziskava: politični učinki sindikalnega organiziranja

Vprašanje razredne solidarnosti ne zadeva le zavestnih odločitev sindikalnih vodstev, ampak predvsem organiziranost delavk in delavcev na delovnih mestih. Temu pritrjujeta dva raziskovalno-organizacijska primera, ki smo ju izpeljali v Centru za družbeno raziskovanje (CEDRA). V dveh primerljivih

tovarnah, obe sta del kovinske industrije in od obeh sta močno odvisni tamkajšnji lokalni okolji, je položaj glede delavske solidarnosti povsem različen.

V primeru prve tovarne so se starejše, slabše izobražene delavke pri sindikalnem organiziranju obnašale konservativno. Zaradi pomanjkanja alternativnih zaposlitvenih možnosti so bile bolj izpostavljene pritisku kapitala – v primerjavi z mlajšimi delavkami in delavci, ki so bili obenem prekvalificirani za svoja delovna mesta – in temu primerno manj pripravljene za kolektivno akcijo.

V drugem primeru je bila med delavkami (med anketiranimi je bil le en moški) opravljena anketa. Večina je bila v podobnem položaju kot delavke v prvem primeru: starejše, predvsem osnovnošolsko, nekaj pa tudi srednješolsko izobražene, s slabimi možnostmi za zamenjavo službe, saj je podobno kot v prvem primeru tudi njihova tovarna skoraj edini večji zaposlovalec v regiji. Vendar pa je bil njihov odnos do organiziranja in solidarnosti povsem drugačen kot v prvem primeru.

V odgovorih na anketo (takšna metoda ima seveda svoje omejitve, saj meri trenutna mnenja, ne pa na primer odziva v konkretnih bojih) je skoraj 65 % anketiranih delavk je izrazilo pripravljenost na solidarno podporo sindikalnim bojem v javnem sektorju, slabih 84 % pa delavkam in delavcem v maloprodaji.

Ob podobnem strukturnemu položaju delavk je oba primera ločeval ključen faktor – *delovanje sindikata*. V prvem primeru je bil sindikat podaljšana roka uprave, ki je z delavkami skoraj pometala. Sindikat ni izvajal aktivnosti, s katerimi bi krepil organiziranost in bojevitost delovnega kolektiva. Prav nasprotno deluje sindikat v drugem primeru: povezuje članstvo, sistematično organizira zaposlene, jih vključuje v aktivnosti in izobražuje. Sledi številnim praksam, značilnim za [organizacijski pristop sindikalizma](#). Organizira tudi prekarce (agencijske delavce), ki imajo svojega predstavnika v izvršnem odboru sindikata. Ta se zavzema za stalno prezaposlovanje agencijsko zaposlenih med redno zaposlene.

Sindikat kot materializirana solidarnost

Kolektiv, organiziran v delujoč sindikat, pomeni razliko med popolno podrejenostjo in obrambo pred samovoljo kapitala. Slabše izobražene, starejše delavke so bile v prvem primeru

(kjer pa je prišlo do večjih sprememb po delavskem prevzemu sindikata) nemočne in zato niso bile pripravljene na tveganje, ki bi ga prinesla že solidarnost v okviru podjetja, saj niso imele nobene alternative.

V drugem primeru je slika nasprotna – sindikat kot materialna praksa delavske solidarnosti je za isto skupino delavk edina rešitev, saj tudi one nimajo nobene zaposlitvene alternative. Delavke zato sindikat in delavsko solidarnost dojemajo kot svojo stvar, ki jih ščiti pred popolno degradacijo. Ta vsakdanja praksa, ki ni mogoča, če ne presežejo svojih individualnih, sebičnih interesov, pa jih hkrati politizira: uči jih, da je solidarnost za njih edina možnost. To je tudi razlog, da delavke v drugem primeru izražajo močno podporo drugim skupinam delavstva, vključno s tistimi, za katere se zavedajo, da so v boljšem položaju kot same.

Dobra in močna sindikalna organiziranost na ravni delovnega mesta tako ni le pogoj za realizacijo ekonomskih interesov delavstva, ampak tudi učinkovito in močno orodje gradnje politične solidarnosti delavskega razreda onkraj delovnega mesta.

Boštjan Remic

Članek je bil prvotno objavljen na portalu [Bilten](#).